

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS TAUTYBĖS PAGRINDU GLOBOS (RŪPYBOS) ARBA ĮVAIKINIMO ORGANIZAVIMĄ LIETUVOS RESPUBLIKOJE REGLAMENTUOJANČIUOSE TEISĖS AKTUOSE TYRIMO

2021-07-09 Nr. (21)SN-75)SP-28

Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2021 m. balandžio 23 d. gautas pareiškėjos (asmens duomenys Tarnybai žinomi; toliau – Pareiškėja) skundas, kuriame pažymima, kad Valstybės vaiko teisių apsaugos ir vaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Įvaikinimo tarnyba) teikiamoje Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo išvadoje (toliau – Išvada), parengtoje būsimiems globėjams / įtėviams išklausus GIMK mokymus [GIMK programa – Globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa, patvirtinta Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2018 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. BV-66 (toliau – Įsakymas, GIMK programa)], suteikia galimybę pateikti pageidavimus ne tik pagal Išvadoje numatytus kriterijus, apibūdinančius norimo įvaikinti (globoti) vaiko amžių, lytį, sveikatos būklę, bet ir pažymėti papildomą pasirinkimą – dėl *ne romų tautybės vaiko*.

Skunde pažymima, kad Išvadoje nėra numatyta galimybė nurodyti norimo įvaikinti (globoti) vaiko tautybę arba atvirkščiai, nepageidaujamo vaiko tautybę, tačiau Įvaikinimo tarnybos darbuotojai suteikia tokią galimybę būsimiems įtėviams / globėjams, o kartais net ir skatina atlikti tokį prierasą.

Pareiškėja teigia, kad galimybė įsirašyti būsimo įvaikio (globotinio) nepageidaujamą tautybę (dažniausiai būna romų tautybė) skatina diskriminaciją tautybės pagrindu.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė Birutė Sabatauskaitė (toliau – Lygių galimybių kontrolierė), vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, 2021 m. gegužės 5 d. raštu Nr. (21)SN-57)S-220 „Dėl informacijos pateikimo“ kreipėsi į

Įvaikinimo tarnybą, prašydama paaiškinti: kokių tikslų būsimiems tėviams / globėjams siūloma pasirinkimo galimybė: „nepageidaujam įsivaikinti / globoti romų tautybės vaikų“, nurodyti teisės aktą, numatantį pareigą (galimybę) Išvadoje pateikti prieraišą dėl vaiko tautybės; kokiuose vaiko dokumentuose yra nurodyta jo tautybė; tuo atveju, jei vaiko tautybė nėra nurodyta jo asmens tapatybės arba kituose dokumentuose, pagal kokius kriterijus nustatoma, kad tai romų tautybės vaikas; ar prieraišą leidžiama daryti tik dėl nepageidaujamų romų tautybės vaikų ar ir dėl kitų tautybių vaikų; jei tik dėl romų tautybės vaikų, dėl kokios priežasties.

Taip pat prašyta pateikti kitą, reikšmingą informaciją, susijusią su skunde išdėstytais aplinkybėmis.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

2021 m. gegužės 13 d. Tarnyboje gautame rašte Nr. S-1248 (toliau – Raštas) Įvaikinimo tarnyba paaiškino, kad asmenų, siekiančių tapti tėviais ir (ar) globėjais (rūpintojais), pasirengimą įvaikinti vaiką ir (ar) vaiko globai (rūpybai) bei pasirengimo įvertinimą pagal GIMK programą atlieka atestuoti asmenys. Asmens (šeimos) rengimas vaiko globai (rūpybai) ir (ar) įvaikinti vaiką ir pasirengimo įvertinimas apima asmenų (šeimų), norinčių tapti vaiko globėju (rūpintoju), ir (ar) įvaikinti vaiką, mokymą pagal GIMK programą, šių asmenų pasirengimo vertinimą, Išvados rengimą, pakartotinį asmenų pasirengimo vaiko globai (rūpybai) ir (ar) įvaikinti vaiką patikrinimą. Atestuoti asmenys, rengdami Išvadą, atskirai įvertina kiekvieną iš 5 asmens (šeimos) gebėjimų pagal GIMK programą: saugios aplinkos užtikrinimą ir fizinių poreikių tenkinimą, vaiko poreikių tenkinimą ir raidos sunkumų kompensavimą, vaiko ryšių su jo biologine šeima užtikrinimą, pagalbą vaikui, užmezgant saugius ir patvarius ryšius bei bendradarbiavimą sprendžiant vaiko ir šeimos problemas. Atestuoti asmenys, remdamiesi GIMK programa, vertinant asmens (šeimos) gebėjimus siekia atskleisti ne tik pozityvias asmens (šeimos) savybes, įpročius ar pomėgius, bet ir galimus neigiamus asmens (šeimos) charakterio bruožus, žalingus įpročius bei nurodyti, kaip asmuo (šeima) tai vertina vaiko globos (rūpybos) ir (ar) įvaikinimo kontekste, užtikrinant vaikui fiziškai ir emociškai saugią aplinką. Siekiant užtikrinti sėkmingą globą (rūpybą) ir (ar) įvaikinimą ateityje, įvertina tikruosius asmens (šeimos) siekius, norus bei lūkesčius, o svarbiausia – pasirengimą globoti (rūpinti) ar įvaikinti vaiką.

Rašte atkreiptas dėmesys, kad asmenys (šeimos), siekiantys globoti (rūpinti) ir (ar) įvaikinti, pasirengimo globai (rūpybai) ir (ar) įvaikinimui bei pasirengimo vertinimo proceso metu patys įvardina savo siekius, požiūrį, lūkesčius būsimo globotinio (rūpintinio) ir (ar) įvaikio atžvilgiu, o atestuoti asmenys padeda asmeniui (šeimai) juos suprasti ir atskleisti. Pasirengimo globoti (rūpinti) ar įvaikinti vaiką vertinimo metu su asmeniu (šeima) kalbama apie vaiko socialinę kilmę, apie asmens (šeimos) pasirengimą priimti tėvų globos netekusį vaiką, kurio tėvai vartojo alkoholį ir (ar) narkotines, psichotropines medžiagas, aptariama, kokį poveikį tai gali turėti vaiko raidai ir vystymuisi. Taip pat kalbama apie vaiko tėvų sveikatos būklę, proto, psichinę, fizinę negalią, gyvenimo būdą iki gimstant vaikui ir vaikui augant biologinėje šeimoje, kad asmuo (šeima) pasirengimo įvaikinti ar globoti tėvų globos netekusį vaiką etape galėtų tinkamai įsivertinti savo aplinką, fizinį ir psichologinį pasiruošimą ir galimybes auginant tėvų globos netekusį vaiką.

Atkreiptas dėmesys, kad nė viena iš tautybių nėra išskiriama, tačiau stebima tendencija, jog asmenys (šeimos) pačios nurodo, kad yra nepasiruošusios įvaikinti ar globoti romų tautybės vaiko. Šią informaciją atestuoti asmenys nurodo Išvadoje, kaip ir bet kurią kitą, kuri yra reikšminga konkrečiam tėvų globos netekusiam vaikui parenkant globėjų (rūpintojų) ar įvaikintojų šeimą, kuri geriausiai atitinka individualius vaiko interesus ir interesus.

Teisės aktai, reglamentuojantys globos (rūpybos) ar įvaikinimo organizavimą Lietuvos Respublikoje, nenustato būtinybės Išvadoje nurodyti norimo globoti (rūpinti), ar įvaikinti vaiko tautybės, tačiau asmenų, norinčių globoti (rūpinti) ar įvaikinti pasirengimo ir įvertinimo procese asmenys (šeimos) gali išsakyti savo lūkesčius dėl norimo globoti (rūpinti) ar įvaikinti vaiko (-ų) tautybės, taip pat kaip ir dėl vaiko rasės, lyties, socialinės kilmės, sveikatos būklės, biologinių tėvų sveikatos būklės ir kt.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 10 d. nutarimu Nr. 1422 patvirtinto „Asmenų, norinčių įvaikinti vaikus, ir galimų įvaikinti vaikų apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašo (toliau – Įvaikinimo tvarkos aprašas), 16.2 papunkčiu bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. kovo 27 d. nutarimu Nr. 405 patvirtinto „Vaiko globos organizavimo nuostatų“, (toliau – Globos organizavimo nuostatai), 22.1 papunkčiu, asmenys, siekiantys globoti (rūpinti) ar įvaikinti vaiką (-us), dalyvauja mokymuose pagal GIMK programą.

Asmenims, norintiems globoti (rūpinti) ar įvaikinti vaiką, mokymai organizuojami pagal GIMK programos pagrindinę dalį, jie susideda iš 7 mokymų temų ir ne mažiau kaip 2 individualių susitikimų. Individualių susitikimų metu atestuoti asmenys siekia išsiaiškinti asmenų, norinčių tapti globėjais (rūpintojais) ar įvaikinti tėvų globos netekusį vaiką (-us), motyvaciją, lūkesčius, šiam tikslui

naudojamas Klausimynas apie būsimus globėjus (rūpintojus) ir įvaikintojus (toliau – Klausimynas). Klausimynas sudarytas iš bendrosios informacijos apie asmenį (-is) norintį (-čius) globoti (rūpinti) ar įvaikinti, motyvacijos ir lūkesčių atskleidimo (kodėl asmenys nori tapti globėjais (rūpintojais) tėvais, kokio amžiaus ir lyties vaiką norėtų globoti (rūpinti) ar įvaikinti, prašoma nurodyti, dėl ko labiausiai asmuo nerimauja, kai galvoja apie globą (rūpybą) ar įvaikinimą, klausiama, ar sutiktų globoti (rūpinti) ar įvaikinti vaiką, kurio vienas arba abu iš tėvų serga psichine liga, turi proto negalią, ar sutiktų globoti (rūpinti) vaiką, kurio vienas ar abu iš tėvų vartoja alkoholį ar narkotikus ir kt.), taip pat nurodoma kartu gyvenančių šeimos narių nuomonė dėl ketinimų globoti (rūpinti) ar įvaikinti vaiką.

Asmenų pasirengimas globoti (rūpinti) ar įvaikinti vaiką vertinamas ir Išvada parengiama naudojantis Klausimynu, atsižvelgiant į individualių susitikimų su asmeniu (šeima) metu gautą informaciją. Asmeniui (šeimai) pateikiami konkretūs Klausimyne nurodyti klausimai, siekiant atskleisti asmens (-ų) lūkestį globoti (rūpinti) ar įvaikinti vaiką bei įvertinti pasirengimą priimti tėvų globos netekusį vaiką į savo šeimą, atsižvelgiant į 5 gebėjimus pagal GIMK programą. Atsižvelgiant į Klausimyne nurodytus klausimus, asmenys (šėimos), norintys globoti (rūpinti) ar įvaikinti vaiką, gali įvardinti savo lūkesčius būsimo globotinio (rūpintinio) ar įvaikio atžvilgiu, nurodydami vaiko amžių, lytį bei įvardindami kitas asmenims, norintiems globoti (rūpinti) ar įvaikinti vaiką, svarbias aplinkybes, viena jų asmeniui (šeimai) gali būti vaiko tautybė.

Rašte atkreiptas dėmesys, kad jokie teisės aktai nenumato pareigos Išvadoje pateikti prierasą dėl vaiko tautybės, tačiau asmuo (šeima) pasirengimo tapti globėju (rūpintoju) ar įvaikintoju vertinimo metu turi teisę išreikšti lūkestį dėl vaiko tautybės ir tai aptarti su atestuotais asmenimis, ši informacija nurodoma Išvadoje.

Vaiko tautybė yra nurodoma savivaldybės administracijos Civilinės metrikacijos skyriaus išduotame vaiko gimimo įrašė, kurio forma patvirtinta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. IR-334 bei Įvaikinimo tarnybos direktoriaus 2018 m. kovo 1 d. įsakymu Nr. BV-15 patvirtintoje formoje dėl informacijos apie galimą įvaikinti vaiką (toliau – Forma).

Pagal Įvaikinimo tvarkos aprašo 9.1 papunktį, kompetentingos institucijos išduoto vaiko gimimo faktą patvirtinančio dokumento kopija yra vienas iš dokumentų, kuris yra privalomas vaiko byloje. Tuo atveju, jei vaiko tautybė vaiko gimimo faktą patvirtinančiame dokumente nėra nurodyta, Įvaikinimo tarnyba jokių papildomų vaiko kilmės nustatymo procedūrų neatlieka. Pasitaiko atveju, kai nėra nustatyta vaiko tautybė, bet yra žinoma vieno iš tėvų ar abiejų tėvų tautybė.

Įvaikinimo tarnybos įgaliotas teritorinis skyrius apie savo veiklos teritorijoje esantį vaiką, kuris atitinka nors vieną iš Įvaikinimo tvarkos aprašo 4 punkte nurodytų sąlygų, ne vėliau kaip per

10 darbo dienų nuo nors vienos iš Įvaikinimo tvarkos aprašo 4 punkte nurodytų sąlygų atsiradimo dienos informuoja Įvaikinimo ir globos skyrių, pateikdamas užpildytą Formą ir dokumentus, numatytus Įvaikinimo tvarkos aprašo 9 punkte: kompetentingos institucijos išduoto vaiko gimimo faktą patvirtinančio dokumento kopiją; sveikatos apsaugos ministro nustatytos formos sveikatos pažymėjimo (forma Nr. 046/a) kopiją; jeigu vaiko tėvai žinomi, duomenis apie juos (žinomą informaciją apie tėvų gyvenimo būdą, užimtumą, sveikatos būklę, žalingus įpročius, priklausomybes ir kitą įvaikinant svarbią informaciją, teismo sprendimų dėl tėvų pripažinimo neveiksniais ar ribotai veiksniais šeimos santykių srityje, mirusiais ar nežinia kur esančiais kopijas, kompetentingos institucijos išduoto asmens mirties faktą patvirtinančio dokumento (jeigu yra šios aplinkybės) kopijas; vaiko laikino apgyvendinimo akto kopiją; teismo sprendimo dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų (jeigu vaikas buvo atskirtas) kopiją; teismo sprendimo dėl neterminuoto tėvų valdžios apribojimo (jeigu tėvų valdžia apribota) kopiją; teismo sprendimo dėl nuolatinės globos (rūpybos) vaikui nustatymo kopiją; dokumento apie vaikui nuosavybės teise priklausantį turtą ir šio turto administratoriaus paskyrimą kopiją; teismo patvirtintą įvaikinamo vaiko tėvų rašytinį sutikimą, kad vaikas būtų įvaikintas (jeigu yra); teismo patvirtintą įvaikinamo vaiko tėvų arba globėjų (rūpintojų) rašytinį sutikimą, jeigu įvaikinamo vaiko tėvai yra nepilnamečiai ar neveiksnius šeimos santykių srityje; teismo patvirtintą įvaikinamo vaiko tėvų ir jų rūpintojų rašytinį sutikimą, jeigu įvaikinamo vaiko tėvai ribotai veiksnūs šeimos santykių srityje; ribotai veiksnūs šeimos santykių srityje asmens prašymu teismo patvirtintą jo rašytinį sutikimą įvaikinti, jeigu rūpintojas sutikimo neduoda; teismo patvirtintą vaiko nuolatinio globėjo (rūpintojo) rašytinį sutikimą, jeigu įvaikinamas vaikas turi paskirtą nuolatinį globėją (rūpintoją) ir šiam vaikui nustatyta globa (rūpyba) šeimoje (jeigu yra); informaciją apie vaiko brolius ir seseris tiek iš motinos, tiek iš tėvo pusės, jeigu jų turi (nepilnamečius, pilnamečius, įvaikintus ir mirusius) (informaciją apie jų amžių, gyvenamąją vietą, sveikatos būklę, ar jiems nustatyta globa (rūpyba), ar jie yra įvaikinti); užsienio centrinės valdžios institucijos sutikimą, nurodytą Įvaikinimo tvarkos aprašo 4.9 papunktyje. Įvaikinimo tvarkos aprašo 9 punktas taip pat nustato vaiko, įrašyto į Galimų įvaikinti vaikų sąrašą, bylos formavimo ir saugojimo tvarką.

Įvaikinimo tarnybos Įvaikinimo ir globos skyrius gavęs užpildytą Formą ir aukščiau nurodytų dokumentų kopijas, vertina pateiktą informaciją apie vaiką ir, jei vaikas atitinka nors vieną iš Įvaikinimo tvarkos aprašo 4 punkte nustatytų sąlygų, įrašo vaiką į Galimų įvaikinti vaikų sąrašą.

Galimų įvaikinti vaikų sąrašė apie kiekvieną galimą įvaikinti vaiką pateikiama Įvaikinimo tvarkos aprašo 7 punkte nurodoma informacija: vaiko įrašymo į Galimų įvaikinti vaikų sąrašą data; Įvaikinimo tarnybos vaikui suteiktas individualus kodas; vaiko vardas ir pavardė; vaiko gimimo data;

vaiko asmens kodas (jeigu turi); vaiko lytis; vaiko faktinė gyvenamoji vieta; vaiko įrašymo į Galimų įvaikinti vaikų sąrašą pagrindas; duomenys apie vaiko sveikatą (pateikiama Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro nustatytos formos sveikatos pažymėjimo (forma Nr. 046/a) kopija); duomenys apie vaiko poreikius; duomenys apie vaiko brolius ir seseris (vardas ir pavardė, gimimo data, faktinė gyvenamoji vieta, atstovas pagal įstatymą (jei turi), ryšiai su galimu įvaikinti vaiku); informacija apie vaiko neįgalumą (vaiko neįgalumo lygio nustatymo pažyma) ir specialiuosius poreikius (specialiųjų poreikių nustatymo pažyma); kita svarbi informacija, kuri gali turėti įtakos įvaikinant vaiką. Tarnybos direktoriaus 2021 m. vasario 11 d. įsakymu Nr. BV-47 Įvaikintojų parinkimo komisija, atsižvelgdama į geriausias vaiko interesus ir įvertinusi įvaikintojų, įrašytų į Norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių, nuolat gyvenančių Lietuvos Respublikoje, sąrašą (toliau – Sąrašas), lūkestį dėl vaiko, iš Sąrašo parenka geriausiai jo poreikius atitinkančią įvaikintojų šeimą (asmenį). Jeigu Sąrašė yra kelios vaiko poreikius atitinkančios šeimos, vaikui parenkama ta šeima (asmuo), kuri (kuris) anksčiau įrašytas (įrašytas) į Sąrašą.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.266 str. 1 dalis nurodo, jog vaiko globą (rūpybą) pagal šiame kodekse ir įstatymuose nustatytą kompetenciją organizuoja Įvaikinimo tarnyba ir savivaldybių administracijos. To paties straipsnio 2 dalyje numatyta, kad, organizuojant vaiko globą (rūpybą), savivaldybės administracija ir Įvaikinimo tarnyba bendradarbiauja tarpusavyje ir su globos centru, taip pat kitomis tos savivaldybės institucijomis, nevyriausybinėmis ir kitomis organizacijomis, susijusiomis su vaiko teisių apsauga.

Rašte akcentuojama, kad jokie teisės aktai, reglamentuojantys globos (rūpybos) ar įvaikinimo organizavimą Lietuvos Respublikoje, nenumato pareigos Išvadoje pateikti prierašą dėl vaiko tautybės. Tačiau pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti tėvų globos netekusį vaiką procesas yra labai individualus, priklausantis nuo daugelio asmens (šeimos) asmeninio gyvenimo aplinkybių ir įgytų patirčių, pačio asmens (šeimos) išgyventų netekčių, todėl asmuo (šeima) pasirengimo tapti globėju (rūpintoju) ar įvaikintoju vertinimo metu turi teisę išsakyti savo lūkesčius būsimo globotinio (rūpintinio) ar įvaikio atžvilgiu, nurodydami svarbias aplinkybes, susijusias su siekiamu globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiku, taip pat ir vaiko tautybe. Jeigu šeima dėl subjektyvių aplinkybių nėra pasirengusi tenkinti vyresnio amžiaus vaiko poreikių, nėra pasirengusi priimti vaiko su tam tikrais sveikatos sutrikimais, vaiko patyrusio seksualinę prievartą, vaiko, kurio tėvai vartojo alkoholį ar narkotines medžiagas ir (ar) sirgo tam tikromis ligomis ir (ar) turėjo protinę, fizinę ar psichinę negalią, bei kitos svarbios aplinkybės dėl asmens (šeimos) pasirengimo priimti ir auginti tėvų globos netekusį vaiką, jos detalios ir atvirai aptariamos su atestuotais asmenimis. Visi asmens (šeimos) lūkesčiai, motyvacija bei galimybės globoti (rūpinti) ar

įvaikinti vaiką yra aptariamoms su Įvaikinimo tarnybos atestuotais asmenimis, o minėta informacija nurodoma Išvadoje.

Atliekant asmens (šeimos) pasirengimo vaiko globai (rūpybai) ar įvaikinimui vertinimą, jokiais būdais ir (ar) formomis nėra siekiama išskirti romų ir (ar) kitų tautybių vaikus, kaip nepageidaujamus globoti (rūpinti) ar įvaikinti. Pagrindinis tikslas – tinkamai įvertinti asmens (šeimos) pasirengimą vaiko globai (rūpybai) ar įvaikinimui, gebėjimą užtikrinti geriausių vaiko teisių ir interesų įgyvendinimą, siekiant užtikrinti sėkmingą globą (rūpybą) ar įvaikinimą ateityje. Dėl šios priežasties, siekiant parinkti tėvų globos netekusiam vaikui geriausiai jo interesus bei individualius poreikius galintį užtikrinti asmenį (šeimą), ypatingai svarbu išsiaiškinti tikrąją asmens (šeimos) motyvaciją bei lūkestį būsimo globotinio (rūpintinio) ir (ar) įvaikio atžvilgiu ir tai pažymėti Išvadoje, tokiu būdu užkertant kelią galimoms pakartotinėms vaiko traumoms bei neigiamoms patirtims.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

Skundo tyrimo metu vertinama, ar teisės aktų, reglamentuojančių globos (rūpybos) ar įvaikinimo organizavimą Lietuvos Respublikoje, nuostatos neprieštarauja Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 punktui, įpareigojančiam valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant, be kita ko, tautybės.

Pažymėtina, jog tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija, pačia bendriausia šio žodžio prasme, reiškia teisių sumažinimą arba atėmimą tam tikrai kategorijai asmenų dėl kokių nors požymių. Diskriminacijos sąvoka paprastai siejama su lygių galimybių, lygiateisiškumo pažeidimu, o nediskriminavimas – su asmenų lygaus traktavimo, lygių galimybių realizavimo kategorijomis. Konstitucinė diskriminacijos samprata atskleidžiama, pasiremiant Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str., kuriame numatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs ir nurodoma, jog žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas pažeidžiamas, kai tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, yra kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisintinas. Asmenų lygybės principas iš esmės

reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama, kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius.

Skunde pažymima, kad Įvaikinimo tarnybos teikiamoje Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo išvadoje suteikiama galimybė globėjams (rūpintojams) įtėviams pateikti pageidavimus ne tik pagal Išvadoje numatytus kriterijus, apibūdinančius norimo įvaikinti (globoti, rūpintis) vaiko amžių, lytį, sveikatos būklę, bet ir pažymėti papildomą pasirinkimą – dėl ne romų tautybės vaiko.

Įvaikinimo tarnyba neneigė minėtos aplinkybės, teigdama, kad pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti tėvų globos netekusį vaiką procesas yra labai individualus, priklausantis nuo daugelio asmens (šeimos) asmeninio gyvenimo aplinkybių ir įgytų patirčių, paties asmens (šeimos) išgyventų netekčių, todėl asmuo (šeima) pasirengimo tapti globėju (rūpintoju) ar įvaikintoju vertinimo metu turi teisę išsakyti savo lūkesčius būsimo globotinio (rūpintinio) ar įvaikio atžvilgiu, nurodydami svarbias aplinkybes, susijusias su siekiamu globoti (rūpinti) ar įvaikinti vaiku, taip pat ir vaiko tautybe. Kitaip tariant, būsimo globotinio (rūpintinio) ar įvaikio tautybė yra viena iš aplinkybių, galinčių nulemti jo globos (rūpybos) ar įvaikinimo galimybę šeimoje

Įvaikinimo tarnybos teigimu, nė viena iš tautybių nėra išskiriama, tačiau stebima tendencija, jog asmenys (šeimos) patys nurodo, kad yra nepasiruošę įvaikinti arba globoti romų tautybės vaiko. Taip pat pažymima, kad tokiu prierašu nėra siekiama išskirti romų ir (ar) kitų tautybių vaikus kaip nepageidaujamus globoti (rūpinti) ar įvaikinti. Pagrindinis tikslas – tinkamai įvertinti asmens (šeimos) pasirengimą vaiko globai (rūpybai) ar įvaikinimui, gebėjimą užtikrinti geriausių vaiko teisių ir interesų įgyvendinimą, siekiant užtikrinti sėkmingą globą (rūpybą) ar įvaikinimą ateityje.

Abejotina, ar tautybės įrašymas gali būti laikomas vienas iš kriterijų, nulemiančių asmens (šeimos) pasirengimą vaiko globai (rūpybai) ar įvaikinimui, užtikrinant geriausius jo interesus. Atkreiptinas dėmesys, kad daugelio atvejų „nepasiruošimas“ įvaikinti romų tautybės vaiką galimai yra susijęs su išankstinėmis nuostatomis, tuo tarpu GIMK programos tikslas – paruošti (parengti) asmenis (šeimas) vaiko priežiūrai.

Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 punkte nurodyta, jog valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.

Vienas iš teisės aktų, reglamentuojančių įvaikinimo (globos, rūpybos) procedūrą, yra Įvaikinimo tvarkos aprašas, kurio 7 punkte nurodyta, jog galimų įvaikinti vaikų sąrašė apie kiekvieną galimą įvaikinti vaiką turi būti nurodyti ne tik jo asmens duomenys (vardas, pavardė, lytis, amžius, Įvaikinimo tarnybos suteiktas identifikacinis kodas), šeiminė padėtis (broliai, seserys), sveikatos būklė (negalia), bet ir kita svarbi informacija, kuri galėtų turėti įtakos įvaikinant vaiką (globojant jį, rūpinantis juo). Kokia informacija apie vaiką laikytina „svarbia informacija“, nėra detalizuojama, tačiau pažymima, kad ši informacija turi būti svarbi asmenims (šeimoms) ketinantiems įsivaikinti vaiką (jį globoti, rūpintis juo).

Išvadoje nurodant įvaikinamo (globojamo) vaiko nepageidaujamą tautybę, šiuo atveju romų tautybę, yra eliminuojama šios tautybės vaikų galimybė – būti įvaikintiems, galimai neįvertinant geriausių vaiko interesų.

Išvadoje pažymint: „Pora pasirengusi įsivaikinti vaiką / vaikus, bet kurios tautybės, išskyrus romų <...>“, šalia nepageidaujamų, neigiamų vaiko tėvų įpročių, infekcinių susirgimų ir kitų aplinkybių galimai įtakojančių vaiko raidą ir sveikatą, suponuojamas požiūris, kad romų tautybės vaikai yra nepageidaujami ir privalo būti eliminuoti iš galimų įvaikinti (globoti, rūpintis) vaikų sąrašo.

Pagal Lygių galimybių įstatymą, tiesioginė diskriminacija – elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui.

Pagal Lietuvos antidiskriminaciniuose įstatymuose įtvirtintą teisinį reguliavimą, diskriminacija siejama su konkrečiu asmeniu, kuris buvo traktuojamas mažiau palankiai tam tikroje situacijoje nei kitas asmuo dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos. Tiriant diskriminacijos fakto buvimą ar nebuvimą, yra lyginami keli žmonės, kurie skiriasi savo tapatybės požymiais, kitais požymiais ir vertinama, ar tokiose pačiose, ar panašiose aplinkybėse jie traktuojami vienodai.

Nagrinėjamu atveju romų tautybės vaikai išskiriami iš kitų tautybių, be jokio pagrindimo, be galimybės tėviams (globėjams, rūpintojams) įsivertinti stereotipų ir nuostatų poveikio pagrįstumą ir – galimai – pajusti stiprų ryšį, o tuo pačiu užtikrinti laikiną ar pastovią vaiko priežiūrą, auklėjimą ir ugdymą, kitų jai(jam), tinkamų dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymą ir palaikymą. Pažymėtina, jog nepageidavimas išreiškiamas ne dėl to, kad šios tautybės vaikai turi negalią arba serga infekcinėmis ligomis, kuriomis gali trūkti galimybių dėl gyvenimo aplinkybių ir žinių rūpintis, o dėl to, kad yra romų

tautybės, lyg pati tautybė savaime suformuotų tam tikrus vaikų poreikius, kurių būtų neįmanoma patenkinti. Suprantama, kad globėjai (rūpintojai) ar įtėviai gali turėti neigiamų nuostatų romų atžvilgiu, ką tikslinga įvertinti siekiant sukurti vaikui saugią aplinką. Tačiau tokių pačių neigiamų nuostatų asmenys gali turėti priklausomai nuo vaikų ar jų tėvų socialinės padėties, ar tikėjimo.

Įvaikinimo tvarkos aprašo 7.13 punkte aiškiai nurodyta: „kita svarbi informacija, kuri gali turėti įtakos įvaikinant vaiką“. Išvadose, pateiktose kartu su Raštu Įvaikintojų (globėjų, rūpintojų) valios išreiškimas dėl nepageidavimo įsivaikinti (globoti) vaiką su negalia, yra nurodyta priežastis – nėra pasirengę įsivaikinti tėvų alkoholikų vaikų, kad nepaveiktų vaiko raidos. Tačiau nepageidavimas įsivaikinti (globoti, rūpintis) romų tautybės vaiką įrašytas kaip formulė, galimai taikytina daugelio atveju.

Pagal Asmenų, norinčių tapti vaiko globėju (rūpintoju), šeimos steigėju, dalyviu, budinčiu globotoju ar įvaikinti vaiką, rengimo, vertinimo, konsultavimo ir pagalbos jiems teikimo rekomendacijų, patvirtintų Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2019 m. spalio 4 d. įsakymu Nr. BV-289 (toliau – Įsakymas Nr. BV-289), 36 dalį, Įvaikinimo tarnybos atestuoti asmenys, atsižvelgdami į atliktą vertinimą, parengtoje teigiamoje Išvadoje nurodo vieną iš šių asmens ir (ar) šeimos galimybių: globoti (rūpintis) konkrečiu vaiku; globoti (rūpintis) vaiku, nurodant vaiko lytį, amžiaus tarpsnį (ar konkretų amžių metais), sveikatos būklę, vaiko statusą (laikinoji ar nuolatinė globa (rūpyba)) ir kitas svarbias aplinkybes; norinčio (-ių) globoti (rūpintis) vaiką asmens (-ų) motyvuotas sutikimas ar atsisakymas gauti pasiūlymus globoti (rūpintis) globojamo (rūpinamo) vaiko brolius ir (ar) seseris; įvaikinti konkretų vaiką; įvaikinti vaiką, nurodant vaiko lytį, amžiaus tarpsnį (ar konkretų amžių metais), sveikatos būklę, vaiko statusą (laikinoji ir / ar nuolatinė globa (rūpyba)) ir kitas svarbias aplinkybes; norinčio (-ų) įvaikinti asmens (-ų) motyvuotas sutikimas ar atsisakymas gauti pasiūlymus įvaikinti įvaikinto vaiko brolius ir (ar) seseris; vykdyti budinčio globotojo veiklą ir prižiūrėti vaikus, globojamus globos centre, nurodant vaikų amžių, lytį, sveikatos būklę ir kitas svarbias aplinkybes; tapti šeimos steigėju ar dalyviu.

Atkreiptinas dėmesys, kad Įsakyme Nr. BV-289 išvardintose galimybėse dėl asmens (šeimos) kreipimosi įvaikinti vaiką (jį globoti, rūpintis juo), privalo būti suteikta informacija apie jo lytį, amžių, sveikatos būklę ir „kitas svarbias aplinkybes“. Kitaip tariant, Išvadoje turi būti pateikta informacija apie vaiko požymius (jam priskirtinas savybes), tarp kurių nėra tautybės ir „kitas svarbias aplinkybes“. Žodis „aplinkybė“ suprantamas kaip sąlyga, veikianti ar lemianti padėtį (nuoroda: <https://lkiis.lki.lt/dabartinis>). Tai reiškia, kad „svarbia aplinkybe“ laikytina informacija apie vaiką, kuri galėtų nulemti jo įvaikinimo (globos, rūpybos) galimybę. Pagal šią logiką, vaikui atitinkant visus įvaikintojų (globėjų, rūpintojų)

nurodytus kriterijus (pagal sveikatos būklę, lytį, amžių), tačiau būnant romų tautybės, vaikas jiems net nėra siūlomas.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (Konvencija) 2 ir 3 straipsniuose pažymima, kad valstybės dalyvės gerbia ir garantuoja visas Konvencijoje numatytas teises kiekvienam vaikui, priklausančiam jos jurisdikcijai, be jokios diskriminacijos, nepriklausomai nuo vaiko, jo tėvų arba teisėtų globėjų rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautybės, etninės ar socialinės kilmės, turto, sveikatos, luomo ar kokių nors kitų aplinkybių. Imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai.

Taip pat akcentuotina, kad Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme numatytas nediskriminavimo principas, pagal kurį kiekvienas vaikas turi lygias su kitais vaikais teises ir negali būti diskriminuojamas dėl savo arba savo tėvų ar kitų jo atstovų pagal įstatymą lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, sveikatos būklės, religijos, etninės priklausomybės ar kitų aplinkybių. Kiekvienam vaikui be jokios diskriminacijos garantuojamos visos Konstitucijoje, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje, Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje, Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracijoje išvardytos teisės ir laisvės.

Aplinkybė, kad būsiami tėviai (globėjai, rūpintojai) gali nurodyti pageidaujamo įvaikinti (globoti, rūpintis) vaiko ne tik lytį, amžių, sveikatos būklę, bet ir nepageidaujamą tautybę, neteikiant Išvadoje jokios informacijos apie tai, kokią įtaką vaiko (jo tėvų) tautybė gali turėti įvaikinimui, sudaro pagrindą teigti, kad tokios informacijos (apie nepageidaujamą tautybę) nurodymas neatitinka teisės aktų, reglamentuojančių globos (rūpybos) ar įvaikinimo organizavimą, nuostatų.

Vadovaujantis tuo, kas išdėstyta, konstatuotina, kad teisės aktų, reglamentuojančių globos (rūpybos) ar įvaikinimo organizavimą Lietuvos Respublikoje, nuostatos neprieštarauja Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 punktui, įpareigojančiam valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant, be kita ko, tautybės. Tačiau Įvaikinimo tarnybos atestuoti asmenys, šių teisės aktų nuostatas galimai taiko netinkamai (plečiamai).

Pagal Lygių galimybių įstatymo 17 str. 2 dalį, Lygių galimybių kontrolierius atlieka nepriklausomus tyrimus, susijusius su diskriminacijos atvejais, ir nepriklausomas diskriminacijos padėties apžvalgas, skelbia nepriklausomas ataskaitas, teikia išvadas ir rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais dėl šio įstatymo įgyvendinimo, taip pat pasiūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms dėl teisės aktų tobulinimo ir lygių teisių įgyvendinimo politikos prioritetų, vykdo prevencinę ir švietėjišką veiklą, lygių galimybių užtikrinimo sklaidą. Vadovaujantis šia

nuostata tikslinga kreiptis į Įvaikinimo tarnybą su siūlymu užtikrinant lygių galimybių įgyvendinimą, organizuoti globos (rūpybos) ar įvaikinimo procesą vienodomis sąlygomis, t. y. neišskiriant asmenų dėl jų tautybės. Siūlytina šią temą įtraukti į Globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, tėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa. Taip pat, siūlytina atlikti vaikų globos (rūpybos) ar įvaikinimo galimybių, priklausomai nuo jų tautybės, rasės, kilmės, analizę.

Pabrėžtina, jog Tarnyba pasirengusi pagal kompetenciją Įvaikinimo tarnybai suteikti konsultacijas organizuojant mokymus atestuotiesiems darbuotojams lygių galimybių užtikrinimo temomis.

Atsižvelgiant į tai, kad Pareiškėjos skunde išdėstytos aplinkybės susijusios su vaiko (-ų) interesais, tikslinga skundą persiųsti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 19 str., bei Lygių galimybių įstatymo 14 str. ir 17 str., 29 str. 2 d. 5 p. ir 30 str. 3 dalimi,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Pripažinti Pareiškėjos skundą nepagrįstu, nepasitvirtinus jame nurodytam pažeidimui.
2. Įpareigoti Įvaikinimo tarnybos vadovą išnagrinėti šį sprendimą ir per 30 dienų informuoti Tarnybą apie sprendimo nagrinėjimo rezultatus.
3. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją, Įvaikinimo tarnybą, Vaiko teisių apsaugos kontrolierių.

Lygių galimybių kontrolierė

Birutė Sabatauskaitė